

Shahid Rajaei Teacher Training University- Iran
Ontological Researches
Semi-Annual Scientific Journal
ISSN (print): 2345-3761 (online): 2676-4490
Type: Research

Vol.12, No. 23
Spring & Summer 2023

Journal Homepage: www.orj.sru.ac.ir

The Link between Theory and Practice in Democratic Society (According to John Dewey)

Elaheh Abdollahi¹
Ali Moradkhani²
Fatemeh Ahmadbeigi³

Abstract

In this study, the purpose is to explain John Dewey's views on the connection between theory and practice in the democratic society. According to him this aim can be achieved through education. Criticizing the dualities in the history of philosophy, Dewey considers the mission of philosophy not only in discovering the relations between the world and the mystery of the world, but its mission includes how to control and correct the world too. The task of philosophy is to study social conflicts through thinking and resolving these conflicts. He seeks to formulate philosophy in line with the principles of democratic life and to prepare citizens for

---

¹. Ph.D. student of Philosophy, Department of Philosophy, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
elaheh.63.a@gmail.com

². Associate Professor, Department of Philosophy, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, Corresponding Author
dr.moradkhani@yahoo.com

³. Assistant Professor, Department of educational science, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
fahmadbeigi@yahoo.com

Received: 31/03/2022

Reviewed: 14/04/2022

Revised: 07/12/2022

Accepted: 12/03/2023

a democratic society while reconciling opinion and practice. For Dewey as a pragmatist, the concept of democracy is not merely a political concept. For a pragmatist, redesigning the overall form of society in which different people live is a necessity of a democratic society. In this form, the pervasive interaction of community members with each other through social experiences and in some way which leads to social continuity is emphasized. According to Dewey, the realization of this meaning is possible through education and in this way, the possibility of for all members of the community to grow and members of the community to achieve problem-solving skills and the critical thinking method reaches a desirable level of intellectual maturity. Therefore, Dewey, on the one hand, seeks to solve life's problems and social incompatibilities through philosophy, and on the other hand, considers democracy to be the best way of life; With a pragmatic approach, he is trying to draw the desired democratic society in such a way that the element of education in the individual of the society creates the ability to solve problems in the members of the society and provides the possibility of their participation in the mechanism of the society, solving current problems and social conflicts.

Keywords: Pragmatism, Education, Problem Solving, Democracy, John Dewey.

Problem statement

In the present study, an attempt is made to give an overview of Dewey's approach to philosophy and how it is used in solving social problems and is to examine the connection between the theory and practice in a democratic society, through education, and to talk about the connection between the subject matter of tis research with pragmatism which Dewey is considered as one of its founders.

According to Dewey, education, and specifically its obvious example, namely, schools and colleges, which, in his opinion, has been emphasized only in the field of theoretical topics instead of practical ones in his life, and its function has been to accumulate information in the minds of students; it should be as similar as possible to the atmosphere of the community. Therefore, his strategy in providing educational training is a practical strategy. By modeling the problem-solving method in schools and colleges, he tries to advance thinking with the help of education in a way that members of the community reach intellectual maturity and overcome problems and obstacles in practice.

According to Dewey, education is a necessary category in the realization of a democratic society, because it prepares the members of the society for an active presence in the society. According to Dewey, democracy is a precondition for the application of reason in social issues, and for this reason, one can see the connection between theory and practice in a democratic society. Considering that in domestic and foreign articles, the issue of education has been dealt with from Dewey's perspective and the democracy he is considering has also been explored;

In a new perspective, this article will take a fresh look at the concerns of this pragmatic philosopher. Therefore, the article seeks to answer how Dewey, with the concept of democracy, as a way of life, seeks to fulfill his concern, that is, to establish a link between the two spheres of theory and practice in society.

Method

The method of this research is analytical-inferential and data collection from library. Relying on first-hand sources and based on re-reading Dewey's ideas, the author has concluded after analyzing and matching the findings with each other.

Findings and Results

According to the present study, John Dewey, a critic of earlier philosophies and dualities in the history of thought, believes that philosophy should be re-established in a way that solves human problems in life while eliminating dualities and the link between theory and practice and social conflicts can be effective. On the one hand, he emphasizes instrumentalism; He considers thought as a tool in the service of life and on the other hand, under the influence of pragmatism, seeks to achieve the practical goals of philosophy in life.

In his political philosophy, Dewey considers democracy to be the most appropriate type of government, but he emphasizes that democracy, which is a prerequisite for the application of reason in social issues, is more of a way of life than a political way. According to him education is what prepares society members to live in a democratic society. Dewey's intended education enables the all-round participation of society members in macro-decisions as well as the interaction of members with each other. In this definition, education no longer remains in the field of opinion and prepares a person for social life and the field of action. According to Dewey, education does not mean the transfer of theoretical propositions, concepts and information from the teachers to the audience, but it should be an effort to educate the members of the society, in such a way that they can succeed in solving the problems facing them by relying on their own thinking. It leads to the growth of the individual and society. According to Dewey, the necessary condition for the realization of democracy is the growth of individual members of the society and the formation of the ability to think correctly in them.

He believes that the knowledge that comes from the desired educational courses in a democratic society should be reflected in the personality of individuals. Therefore, the ability to think and apply critical thinking and problem solving in the light of people's participation in society's decisions to achieve common goals is centered in schools and colleges that have an atmosphere similar to society, and after that, society members, through social life, continuously they are now learning and facing the continuity of science and practice. The link between action and thought in the course of education leads the members of the society to intellectual maturity and the achievement of social reason, which is the divine goal of playing the role of philosophy in life and improving the existing conditions.

According to Dewey, education is not limited to schools, colleges, and universities, and it is something that is current throughout human life, and therefore, according to Dewey, all social institutions are considered educational institutions. A person in the society and facing the upcoming challenges tries to overcome the challenges by means of the problem solving method, not to overcome the unresolved obstacles. Therefore, the problems of the individual and the society do not remain without solutions.

References

- Bunnin N, Yu J. *The Blackwell dictionary of western philosophy*. Malden: Blackwell publishing; 2004.
- Craig E. *The shorter Routledge encyclopedia of philosophy*. London and New York: Routledge; 2005.
- Dewey J. *Creative Democracy*, Sidney Ranter Secretary Conference on Methods in Philosophy and Science, *The Philosophy of the common Man*, New York: American education press; 1968. P. 220-228.
- Garrison J, Neubert S, Reich k. *John Dewey's philosophy of education*, New York: palgrave Macmillan; 2012.
- Katz M, Verducci S, Biesta G. *Education, Democracy, and The moral life*, New York: Springer; 2008.

Shahid Rajaee Teacher Training University- Iran
Ontological Researches
semi-annual scientific journal
ISSN (print): 2345-3761 (online): 2676-4490
Type: Research

Vol.12, No. 23
Spring & Summer 2023

پژوهش‌های هستی‌شناختی
دو فصلنامه علمی
نوع مقاله: پژوهشی
سال دوازدهم، شماره ۲۳
بهار و تابستان ۱۴۰۲
صفحات ۱۱۱-۱۳۹

پیوند نظر و عمل برای استحکام و تداوم جامعه دموکراتیک (حسب نظر جان دیویی)

الهه عبداللهی^۱

علی مرادخانی^۲

فاطمه احمدبیگی^۳

چکیده

در این مقاله مقصود تبیین دیدگاه جان دیویی (John Dewey) پیرامون پیوند میان دو حوزه نظر و عمل در جامعه دموکراتیک است که از نظر او از طریق آموزش (Education) محقق می‌شود. دیویی ضمن انتقاد از ثنویت‌های موجود در تاریخ فلسفه، رسالت فلسفه را نه در کشف روابط موجود در جهان و راز جهان، بلکه در نحوه مهار و اصلاح آن می‌داند. وظیفه فلسفه، بررسی تعارض‌های

^۱. دانشجوی دکتری فلسفه، گروه فلسفه، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
elaheh.63.a@gmail.com

^۲. دانشیار گروه فلسفه، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران، نویسنده مسئول
dr.moradkhani@yahoo.com

^۳. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
fahmadbeigi@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۱۱

تاریخ داوری: ۱۴۰۱/۰۱/۲۵

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۱/۰۹/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۱

اجتماعی به واسطه تفکر و حل این تعارض‌ها است. او در صدد تنظیم فلسفه‌ای همسو با مفاد زندگی دموکراتیک است و بنا دارد ضمن جمع بین نظر و عمل، شهروندان را برای حضور در جامعه دموکراتیک آماده کند.

مفهوم دموکراسی از نظر دیویی به عنوان یک پراگماتیست، صرفاً مفهومی سیاسی نیست. از نظر یک پراگماتیست، طراحی مجدد شکل (Form) کلی جامعه‌ای که افراد مختلف در آن زندگی می‌کنند، از ضروریات جامعه دموکراتیک به شمار می‌آید. در این شکل، تعامل فراگیر اعضای جامعه با یکدیگر به نحوی که موجب پیوستگی اجتماعی (Social Continuity) شود، مورد تأکید قرار می‌گیرد. از نظر دیویی تحقق این معنا از مجرای آموزش میسر می‌شود و در این مسیر، امکان رشد تمامی افراد جامعه فراهم شده و اعضای جامعه به مدد دستیابی به مهارت حل مسئله (Problem Solving) و روش تفکر انتقادی (Critical Thinking) به سطح مطلوبی از بلوغ فکری می‌رسند. بنابراین دیویی که از سویی در پی حل مسائل زندگی و ناسازگاری‌های اجتماعی به واسطه فلسفه است و از سویی دیگر دموکراسی را بهترین شیوه زندگی می‌داند؛ در تلاش است با رویکردی پراگماتیستی، جامعه دموکراتیک مورد نظر خویش را به نحوی ترسیم کند که عنصر آموزش در فرد فرد جامعه، توانایی حل مسئله را در اعضای جامعه ایجاد کرده و امکان مشارکت آنها را در سازوکار جامعه، حل مشکلات جاری و تعارض‌های اجتماعی فراهم کند.

کلمات کلیدی: پراگماتیسم، آموزش، حل مسئله، دموکراسی، جان دیویی.

طرح مسأله

در مقاله پیش رو تلاش می‌شود با بررسی اجمالی رویکرد دیویی درباره فلسفه و چگونگی کاربرد آن در حل مسائل اجتماعی، از تلاش او در جهت ایجاد پیوند میان نظر و عمل در جامعه دموکراتیک، به واسطه آموزش، سخن به میان آید و ارتباط موضوع با پراگماتیسم که دیویی از موسسان آن محسوب می‌شود، بررسی شود.

به نظر دیویی آموزش و به طور مشخص مصداق بارز آن یعنی مدرسه و آموزشگاه که به عقیده وی تا زمان زیست او تنها در حیطه نظر مورد تأکید واقع شده و کارکرد آن، انباشتن اطلاعات در اذهان دانش‌آموزان بوده است؛ باید تا حد امکان به فضای جامعه شباهت داشته باشد. لذا راهکار او در عرضه نظامی آموزشی، راهکاری توأم با عمل است. او با الگو قرار دادن روش حل مسئله (Problem Solving) در آموزشگاه‌ها و مدارس، تلاش می‌کند تفکر را به مدد آموزش به سمت و سویی پیش ببرد که اعضای جامعه به بلوغی فکری دست یابند و بر حل مشکلات و موانع در عرصه عمل فائق آیند.

از نظر دیویی، آموزش در تحقق جامعه‌ی دموکراتیک، مقوله‌ای ضروری است. زیرا اعضای جامعه را برای حضور فعال در جامعه مهیا می‌کند. دموکراسی از نظر دیویی پیش‌شرط کاربرد عقل در مسائل اجتماعی است و از این جهت می‌توان در جامعه‌ی دموکراتیک شاهد پیوند نظر و عمل بود. با توجه به اینکه در مقالات داخلی و خارجی، به مقوله آموزش از منظر دیویی پرداخته شده و دموکراسی مد نظر وی نیز مورد واکاوی قرار گرفته است؛ این مقاله از منظری جدید به تلقی تازه‌ای از دغدغه این فیلسوف عمل‌گرا خواهد پرداخت. لذا مقاله درصدد است پاسخ دهد که دیویی چگونه با مفهوم دموکراسی، به عنوان شیوه‌ای از زندگی، به دنبال تحقق دغدغه خویش، یعنی برقرار کردن پیوند میان دو حوزه نظر و عمل در جامعه است.

۱. وحدت نظر و عمل در فلسفه دیویی

اگر در تاریخ فلسفه جدید، از کانت و هگل به عنوان دو فیلسوف وحدت‌بخش یاد می‌شود، با مطالعه فلسفه دیویی می‌توان او را تداوم راه این دو فیلسوف آلمانی در فرهنگ فلسفی آمریکا دانست. همانگونه که کانت با انقلاب کپرنیکی در حوزه معرفت‌شناسی به دنبال ایجاد وحدتی میان دو سنت تجربه‌گرایی و عقل‌گرایی بود و یا هگل در پی وحدت‌بخشی میان عین و ذهن بود، در سراسر فلسفه دیویی هم تلاش برای گذر از ثنویت‌های ریشه‌دار فلسفه -به ویژه ثنویت نظر و عمل- به چشم می‌خورد. گرچه در بسیاری از متون، جان دیویی را فیلسوف آموزش و پرورش می‌دانند، اما به نظر می‌رسد او غایت «حل مسائل اجتماعی توسط فلسفه» را از مجرای ایجاد وحدت بین نظر و عمل و ایجاد پیوندی معنادار بین فلسفه و زندگی ممکن ساخته و آموزش را شیوه‌ای مناسب برای تحقق این پیوند می‌بیند. بنابراین از ابتدای پژوهش‌های فلسفی خویش با همکارانش که از مؤسسان پراگماتیسم محسوب می‌شوند، به دنبال پاسخگویی به این دغدغه بود.

دیویی به همراه همکارانش در دانشگاه شیکاگو شامل جرج هربرت مید، جیمز تافت، جیمز آر. انجل فلسفه‌ای با مفاد زندگی دموکراتیک را تنظیم کرد (Shook, 2014, p 35). او تأثیر فلسفه را در زندگی اجتماعی جست‌وجو می‌کرد و در اثر بنیاد نو در فلسفه، با

طرح این پرسش که «تحوّلی که در فلسفه ایجاد می‌شود، چگونه می‌تواند در فلسفه اجتماعی اثر گذارد؟» بحث خویش را در این زمینه آغاز می‌کند (دیویی، ۱۹۵۸، ص ۱۵۴).

الف) تأثیر هگل و داروین در دیویی

دیویی از هگل و آراء وی به ویژه تأکید او بر وحدت و نقد ثنویت (Dualism) متأثر بود و می‌توان گفت در عرضه نظریه وی مبنی بر وحدت میان دو حوزه عمل و نظر که در سراسر فلسفه‌اش جریان دارد، متأثر از آرای هگل است. همچنین سازگاری فرد با جامعه در بستری تحت عنوان دموکراسی - که به تعبیری غایت فلسفه دیویی است - از جمله مواردی است که می‌توان ادعا کرد دیویی آن را نیز تحت تأثیر هگل در فلسفه خود پروراند است. به ویژه آنجا که بحث «اخلاق» را به عنوان عنصری کلیدی در جامعه طرح می‌کند. هگل هم در کتاب *اصول و مبانی فلسفه حق* (Elements Of The Philosophy Of Right) فرایند تعلیم و تربیت را «اخلاقی کردن مردم» قلمداد می‌کند. این همان غایتی است که دیویی در فلسفه‌اش و به ویژه در فلسفه اجتماعی خویش - تحت تأثیر مفاهیم هگلی - به آن می‌پردازد.

«اگر ما بپرسیم چرا تاریخ تمدن با یونانی‌ها آغاز می‌شود پاسخ را اینجا می‌یابیم. یونانی‌ها به این آگاهی «آرمان اجتماعی» (Idea Of Social) رسیدند. ... بر این اساس ما دو صورت از اخلاق (Ethics) داریم که یکی از آن‌ها اخلاق اجتماعی (Social Ethics) است. به این ترتیب (اخلاق اجتماعی) ارزش‌های به دست آمده در هر سازمان (Organization) اجتماعی را مورد بحث قرار می‌دهد» (Dewey, 2001, p 138).

دیویی همچنین با عقاید چارلز داروین (Charles Darwin) آشنا بود و دیدگاه‌های داروین به شدت وی را جذب کرد. کتاب *تطور/نوع* چارلز داروین را که تازه به آمریکا رسیده بود، پیرس (Charles Sanders Peirce) - از مؤسسان پراگماتیسم - در اختیار جان دیویی قرار داد. تأثیرپذیری دیویی از این کتاب و آرای پیرس او را به سمت پراگماتیسم جدید، اندیشه‌های تجربه‌گرایانه و تفکرات ناشی از تحول‌گرایی طبیعی داروینیسم (Darwinism) سوق داد.

«نوشته‌های اولیه دیویی عمیقاً تحت تأثیر هگل است، اما به تدریج بیشتر و بیشتر بر اهمیت علوم طبیعی در فلسفه متمرکز شد. از نظر دیویی، این امر، به معنای جدی گرفتن داروین بود. دیویی فلسفه را به سوی به چالش کشیدن جهان‌بینی پیش از داروین (Pre-Darwinian) بُرد که بین انسان و طبیعت به شدت جدایی افتاده بود. در اینجا دیویی به وحدت و اتصال (پیوستگی) بین آن‌ها تأکید می‌کند» (Bacon, 2012, p 18).

به این ترتیب دیویی از یکسو با نگاهی به دیالکتیک هگل که در وضع مجامع، ما را به وحدت همه تعین‌ها و تحولات مقولات پیشین می‌رساند؛ به دنبال ایجاد وحدت میان نظر و عمل است که در پیوند «فلسفه» به مثابه نظر و «زندگی» به مثابه عمل، نمود پیدا می‌کند و از سویی دیگر متأثر از داروین در جهت سازگاری فرد با جهان - که «جامعه» مصداقی برای آن است - قلمداد شده است تلاش می‌کند با توجه به مقوله آموزش، در بستر دموکراسی به این سازگاری دست یابد.

ب) پراگماتیسم و کاربرد فلسفه در حل مسائل و ناسازگاری‌های اجتماعی (social conflicts)

اگرچه دیویی فعالیت فلسفی خود را به عنوان یک ایدئالیست هگلی آغاز کرد، اما نوشته‌های ویلیام جیمز او را تحت تأثیر چرخش چشمگیری به سمت پراگماتیسم قرار داد (Petras, 1968, p 18). دیویی مسیری از اندیشه‌ها را پی گرفت که جیمز شروع کرده بود (Putnam, 2017, p 50). بنابراین فلسفه دیویی باید در ارتباط معناداری با پراگماتیسم بررسی شود. او پس از گرایشی که به پراگماتیسم پیدا کرد، به جریان فکری ویژه خویش تحت عنوان ابزارانگاری (Instrumentalism) رسید - به این معنی که فکر یا اندیشه، ابزاری در خدمت زندگی است و فکر، ابزاری است در مسیر حل مسأله - دیویی دوباره به پراگماتیسم بازگشت و عمده تفکراتش را بر محور پراگماتیسم بیان کرد. پراگماتیسم

از ریشه یونانی Pragma به معنی عمل است. وقتی پیرس اصطلاح پراگماتیسم را در مقاله خود «چگونه تصورات خود را واضح کنیم؟» (How To Make Our Ideas

(Clear) به کار برد، از اصل پراگماتیک (Pragmatic Maxim) یاد کرد بر مبنای این معیار معناداری گزاره‌ها منوط به نتیجه عملی آن است. بعد از پیرس، واژه پراگماتیسم از سوی ویلیام جیمز (William James) وام گرفته شد به گونه‌ای که یک ایده در صورت قابل قبول بودن نتیجه عملی آن به عنوان خوب یا رضایت‌بخش تلقی می‌شود. این نظریه از سوی جان دیویی توسعه یافت. مطالبه پراگماتیسم این است که دانش (Knowledge) باید با اهداف عملی بشر (Practical Human Purposes) و سازگاری انسان با محیط (Environment) مرتبط باشد (Bunnin, 2004, p 546).

برداشت و بهره‌ای که دیویی از پراگماتیسم داشت، فراتر از دغدغه پیرس و جیمز-پیش‌تازان شاخص پراگماتیسم- بود. از نظر جان دیویی رسالت فلسفه، کشف روابط موجود در جهان، به تعبیری کشف راز جهان و چگونگی حصول این شناخت نیست، بلکه نحوه مهار و اصلاح جهان است. در این رویکرد، وظیفه فلسفه بررسی ناسازگاری‌ها و تعارض‌های اجتماعی به ویژه تعارض در سه مقوله عمده جامعه مدرن یعنی نهاد دموکراسی، صنعت و نهاد علم است.

دیویی در اثر خود بنیاد نو در فلسفه نیز وظیفه فلسفه آینده (Task Of Future Philosophy) را حل و فصل ناسازگاری‌های اخلاقی و اجتماعی (Social And Moral Strifes) می‌داند و معتقد است هدف فلسفه باید بر این محور تعریف شود (Dewey, 2004, p 26) به عبارتی آگاه ساختن انسان نسبت به کشمکش‌ها و تعارض‌های زمان خویش و یافتن مسیری که انسان، تفکر درباره آنها را بیاموزد. ارتباطی که جان دیویی بین انسان و جامعه برقرار می‌کند و حسب نتیجه این تعامل به عرضه نظرات خود در باب آموزش می‌رسد. جان دیویی در طول دهه ۱۸۹۰ بررسی منابعی در خصوص تعارض اجتماعی در دموکراسی و راهبردهایی در دسترس برای حل این تعارض‌ها را آغاز کرد که در نهایت به تنظیم فلسفه‌ای با مفاد زندگی دموکراتیک انجامید. این فلسفه با نظریه روانشناسانه جدیدی درباره رفتار آدمی آغاز می‌شد. دیویی عمیقاً باور داشت آموزش هم برای ثبات اجتماعی و هم برای پیشرفت، ضروری است، و علوم طبیعی و اجتماعی می‌تواند سهم بزرگی در بهبود آموزش داشته باشد (Shook, 2014, p 35).

مفهوم دموکراسی برای یک پراگماتیست، صرفاً مفهومی سیاسی تلقی نمی‌شود، لذا اهداف پیش روی آنان هم لزوماً در حیطه اصلاح سازوکار سیاسی یک جامعه محدود نخواهد بود، بلکه آنچه برای این متفکران اهمیت دارد، طراحی مجدد شکل کلی جامعه‌ای است که افراد مختلف در آن زندگی می‌کنند. در این شکل (Form)، تعامل فراگیر اعضای جامعه و تجربیات اجتماعی از محورهای اساسی است. به همین دلیل است که دیویی در بحث از دموکراسی، پای مقولات دیگری همچون تجربه، آموزش و فلسفه - آنگونه که برای زندگی موثر می‌افتد- را در مسیر شکل‌گیری یک جامعه‌دмократیک به میان می‌آورد.

ایده‌دیویی از دموکراسی، کلید ایدئولوژیک کل فعالیت فلسفی، آموزشی، سیاسی وی است (Paringer, 1990, p 33). دیویی معتقد است بشر تا تحقق کامل دموکراسی، راهی طولانی پیش رو دارد و از این جهت نگاه او به دموکراسی به عنوان یک آرمان است. او در کتاب *دموکراسی و آموزش و پرورش*، دموکراسی را زاده ترقی علم و صنعت و تجارت و تسهیل ارتباطات اجتماعی می‌داند (Dewey, 2001, p 91). با این حال اعتقاد دارد دموکراسی موجود در آمریکا و دیگر جوامع در زمان زیست وی، از معنای حقیقی دموکراسی به دور است. دیویی دموکراسی را به عنوان یک شکل کاملاً مشارکتی و یکپارچه از سازمان اجتماعی (Social Organization) در نظر گرفت که در دوران مدرن صنعتی، از حصول استقلال و گردهم‌آوردن افراد تکامل یافته بود. از این نظر وی دموکراسی را آرمان (Idea) می‌دانست و آرزو داشت تا چشم‌انداز تاریخی و فلسفی آن را استوار کند. او به دنبال توسعه یک ایدئولوژی دموکراتیک بود که غالباً به ارزش‌ها (Values)، اهداف و اهداف خاص یک جامعه‌دмократیک (Aims of a Democratic Society) منسوب است (Paringer, 1990, p 34). دیویی برای این که آرمان و ایده مذکور را از طریق آموزش به مسیر واقعیت رهنمون سازد، برخلاف دیدگاه سنتی، از مؤلفه‌های واقعی زندگی بحث می‌کند. مولفه‌هایی همچون تجربه که در پراگماتیسم نقشی محوری دارد.

ج) تجربه و آینده در نگاه پراگماتیستی دیویی

عنصر با اهمیتی که در آموزش به نظر جان دیویی اهمیت دارد و به نوعی بناست افراد جامعه را به معرفت و عقلانیتی اجتماعی برساند؛ «تجربه» است. تجربه در نظر دیویی همان آزمایش معرفت است. او در تجربه و آموزش و پرورش این‌طور عنوان می‌کند که در جهان هیچ دانشی به استواری دانش تجربه نیست، در صورتی که تجربه پیوسته در معرض آزمون‌های بسط و هدایت عاقلانه باشد (دیویی، ۱۹۹۰، ص ۱۰۸). با این حال وی معتقد است تجربه به تنهایی و در شرایطی که آزمودن یا اقدام به یک عمل، در مسیری تعریف شود که ناظر به آینده نباشد، قادر به کشف حقایق و ارزش‌های مطلق و قطعی نیست. بنابراین انسان ضرورتاً باید تجربه را در افق تجربه آینده تجدید کند.

دیویی بر آن است که جهان و موقعیت‌ها ثابت نیستند و از آنجا که متغیرند، نمی‌توان معرفتی قطعی را به دست آورد که پیش‌بینی موقعیت‌های آینده به واسطه آن ممکن باشد، بنابراین انسان نباید به دنبال یافتن راه حل کلی برای مسائل مختلف باشد و اساساً هیچ‌گونه معرفتی برای همیشه غیر قابل تغییر نخواهد بود. تعبیری که جان دیویی در کتاب خود/خلاق و شخصیت در خصوص ارتباط حال و آینده در معرفت‌های ما استفاده می‌کند، در تشخیص رویکرد وی به تجربه و ارتباط آن با زمان حال و آینده قابل توجه است. «ما از زمان حال برای بازرسی آینده استفاده نمی‌کنیم، بلکه برعکس ما از پیش‌بینی‌های آینده برای اصلاح و توسعه فعالیت‌های حال استفاده می‌کنیم» (همو، ۱۹۵۵، ص ۲۷۷).

دیویی همانگونه که جهان را «در حال تغییر» به تصویر می‌کشد، معتقد است انسان هم از آنجا که به سبب شرایط مختلف در حال تغییر است، لذا باید از طریق تجربه، خود را با این تحول هماهنگ سازد، نه اینکه به گزاره‌های نظری صرف بسنده کند. از این روست که مقابل فلسفه کهن می‌ایستد و از فلسفه جزمی که بنای خود را بر اصول ثابتی استوار می‌کند و معرفت را «مطلق» (Absolute) می‌انگارد، انتقاد می‌کند. «تا فلسفه جزمی که انواع و اقسام ثابت مقرر داشته و هرچه را به طبقات زیرین و فرودین تقسیم‌بندی نموده و فرد میرنده را تابع نظام ابدی ساخته تا چنین فلسفه‌ای از بین نرود و آثارش در

علم و زندگی محو نشود بروز افکار و روش‌های تازه‌ای که با زندگی اخلاقی و اجتماعی سازگار باشد متصور نیست» (همو، ۱۹۵۸، ص ۷۴).

بنابراین نگاه دیویی به پراگماتیسم موجب شد تا جایگاه ویژه‌ای را در فلسفه خویش و حوزه آموزش به «تجربه» بدهد. در مبانی فلسفی پراگماتیسم چه در جهان‌شناسی و چه در معرفت‌شناسی و ارزش‌شناسی، اصالت با عمل و تجربه است. تجربه‌ای که پراگماتیسم بر آن تأکید دارد، نه در معنایی است که تجربه‌گرایان سراغ دارند و نه در معنای ادراک حسی که گاه از آن به عنوان تجربه یاد می‌شود، بلکه تجربه، محصول تاثیر و تاجر متقابل فرد و محیط بر یکدیگر است. پراگماتیسم نظریه‌ای است که در پاسخ این پرسش که معیار درست بودن یک گزاره (قضیه) چیست؟ می‌گوید: سودمندی و به کار آمدن یک اندیشه آنگاه درست است که به کار آید و مشکلی را بگشاید. به کار آمدن تنها معیار درست بودن اندیشه‌هاست و تجربه و به کار آمدن، آخرین معیار درستی اندیشه‌هاست (نقیب زاده، ۲۰۱۷، ص ۱۶۳-۱۶۲).

تجربه و به کار آمدن در نگاهی دقیق، حوزه عمل را مورد تأکید قرار می‌دهد، گویی گزاره‌ها از مسیر تجربه وارد حیطه عمل می‌شود. اما نگاهی که دیویی به پراگماتیسم دارد و تأکیدی که وی بر تجربه دارد، چگونه قرار است فرد را برای زندگی اجتماعی آماده کند، تفکر و فلسفه چگونه فرد را در مسیری پیش می‌راند که در حوزه عمل موفق عمل کند؟ اینجا دیویی نقش آموزش را پررنگ می‌کند و نحوه شکل‌گیری تفکر صحیح را برای اعضای جامعه‌ای که به شیوه دموکراسی اداره می‌شود، مورد تأکید قرار می‌دهد.

۲. انتقاد از آموزش سنتی و عدم کارایی آن در تحقق دموکراسی

الف) آموزش و جامعه

همان‌طور که اشاره شد سراسر فلسفه جان دیویی، بر مبنای محتوای انتقادی فلسفه او استوار شده است. دیویی در نقد خود از فلسفه سنتی، به شدت ثنویت‌هایی مانند طبیعت و فرهنگ، بدن و ذهن، نظر و عمل، و تضادهای مشابه را که در تاریخ تفکر تأثیرگذار بوده‌اند مورد انتقاد قرار می‌دهد (Garrison, 2012, p 8).

با این ملاحظه، او یکی از منتقدان جدی نظام آموزشی عصر خویش و پیش از آن است. او مدارس جدید را به عنوان مدارسی که هنوز در شیوه‌های سنتی دانش و نفوذ (قدرت) تثبیت شده‌اند و همچنان در گرداب ثنویت‌های گیج‌کننده باقی مانده است، می‌داند (Katz, 2008, p 11).

نکته قابل تأمل در کنار انتقادهایی که دیویی به فلسفه‌های آموزش پیش از خود و معاصر خویش وارد می‌کند، این است که صرف انتقاد به آموزش و پرورش سنتی، ما را به سوی هدف رهنمون نمی‌سازد و هدف از این انتقاد پایان دادن به آموزش سنتی و آغاز آموزش مورد نظر نیست، بلکه آنچه در مسیر آموزش گذشته مورد پذیرش بوده، به عنوان وسیله‌ای جهت تحقق هدف یعنی تأسیس نظام آموزشی مترقی، ضروری است و نباید از آن چشم پوشید. یکی از این انتقادات، درخصوص شکاف عمیقی است که بین آموزشگاه و جامعه مشهود است؛ انباشت گزاره‌های نظری و اطلاعاتی که در ذهن مخاطبان به واسطه آموزش سنتی صورت می‌گیرد و تنها بر حوزه نظر تأکید دارد؛ فرد را در حل معضلات پیش رو در جامعه و فراتر از آن در زندگی واقعی یاری نمی‌کند. از نظر دیویی و آن‌گونه که در *آموزشگاه‌های فردا* می‌نویسد: غایت تعلیم و تربیت، زندگانی است (دیویی، ۱۹۴۶، ص ۸۰). تأکید دیویی بر آموزش و کاربرد آن در زندگی، باید در جامعه محقق شود. لذا تعلیم و تربیت در فلسفه دیویی ارتباط تنگاتنگی با مقوله «جامعه» دارد. آموزش برای زندگی ضروری است، زیرا اصلی اجتماعی است و یک گروه اجتماعی یا جامعه نمی‌تواند بدون آموزش به وجود بیاید یا زنده بماند (Garrison, 2012, p 17). در *دموکراسی و آموزش و پرورش*، که یکی از منابع اصلی در حوزه ایده‌های جان دیویی در خصوص آموزش و از تأثیرگذارترین آثار در آموزش قرن بیستم محسوب می‌شود، این امر مورد تأکید قرار گرفته است. دیویی در این اثر، آموزش را به مثابه ضرورت زندگی (Necessity of life) عنوان می‌کند (Ibid). در سراسر این کتاب، عباراتی به چشم می‌خورد که بیانگر نگاه خاص جان دیویی به آموزش و ارتباط آن با مقوله جامعه است. او آموزش و پرورش را به مثابه ابزاری جهت تحقق پیوستگی اجتماعی معرفی می‌کند (Dewey, 2001, p 6).

به عقیده او هر فرد به عنوان عنصری اصلی در جامعه، حامل تجارب حیات اجتماعی است که با مرگ وی، زندگی فردی‌اش دیگر واجد استمرار نیست، با این وجود، زندگی اجتماعی فارغ از مرگ عناصرش (افراد جامعه) از استمرار برخوردار است. این یکی از دلایلی است که آموزش و پرورش در جامعه ضرورت دارد. بنابراین که نوزادان به عنوان نمایندگان آینده یک گروه اجتماعی، نیازمند آموزش هستند.

«هریک از عناصر تشکیل دهنده یک گروه اجتماعی، در شهر مدرن به عنوان یک قبیله رام نشده، رشد نیافته، سرگردان، بدون زبان، باورها، ایده‌ها یا استانداردهای اجتماعی متولد شده است. هر فرد که حامل تجربه زندگی گروه خویش است در زمان می‌میرد. با این حال، زندگی گروه ادامه می‌یابد. حقایق اصلی چاره‌ناپذیر تولد و مرگ هر یک از اعضای تشکیل دهنده در یک گروه اجتماعی، ضرورت آموزش را تعیین می‌کند» (Dewey, 2001, p 6).

اما غایت مورد نظر دیویی از آموزش در جامعه دموکراتیک، که در آن پیوستگی اجتماعی وجود دارد، فراتر از عبارات فوق است. او به دنبال نتایج عملی آموزش و مهارت افراد جامعه در حل مسائل موجود در جامعه است. فعالیتی که مستمر و توقف‌ناپذیر است. دیویی مدعی بود که مدارس نباید از جامعه جدا شوند، بلکه آنها باید در آزمایش‌های اجتماعی مکرر دموکراتیک زندگی کنند (katz, 2008, p 11). او راه حل مناسب جهت نیل به این مقصود را در آموزش دنبال می‌کند، آموزش و پرورش به نحوی که با عمل، پیوند برقرار کند.

ب) گذر از فاصله فرد و جامعه

بخشی از نقد دیویی بر آموزش سنتی، متوجه جایگاه انفعالی شاگرد در مدرسه، همچنین رویکرد نظری به دروس ارائه شده در مدارس است. توصیه وی با توجه به رویکرد پراگماتیستی، ایجاد ارتباط معنادار میان دروس و «عمل» است. چنان‌که اشاره شد پراگماتیسم، نتایج عملی را معیار حقیقت می‌داند. دیویی تحت تأثیر آموزه‌های اصلی پراگماتیسم، بر آن است تا محیط آموزشگاه‌ها را حتی‌الامکان مشابه محیط جامعه کند و دروس را به گونه‌ای برنامه‌ریزی و هدایت کند تا در افراد از طریق تجربه به نتایج عملی

مطلوب منجر شود. به این معنی که در نظام آموزشی دیویی آنچه اهمیت دارد، «عمل» است، نه ارائه صرف دروس نظری و ثبت و ضبط این دروس در حافظه افراد. او غایت مورد نظر در آموزشگاه آرمانی خویش را در قالب عبارتی در کتاب *آموزشگاه‌های فردا* چنین تقریر می‌کند: «آموزشگاه‌هایی که توانسته‌اند تعادل میان برنامه و کودک را حفظ کنند، شعار مشترکی دارند: آموختن به وسیله عمل کردن» (دیویی، ۱۹۴۶، ص ۱۹۰). غایت و هدف جان دیویی از آموزش به وسیله عمل را باید بیش از هر چیز جهت فراهم آوردن مقدمات تحقق دموکراسی دانست. مقدمه‌ای که برای تحقق دموکراسی ضروری به نظر می‌رسد، حذف فاصله میان فرد و جامعه و ارتباط عمیق اعضای جامعه با یکدیگر است.

در نظر دیویی، آموزش در جامعه دموکراتیک، پیوستگی افراد جامعه با یکدیگر را به دنبال دارد. در عبارتی دقیق، «آموزش و پرورش، به معنای گسترده آن، ابزار پیوستگی اجتماعی زندگی است» (Dewey, 2001, p 6). می‌توان این گونه ادعا کرد که دیویی غایت آموزش را نه بر پایه توفیق افراد جامعه که در مشارکت همه جانبه افراد در جامعه‌ای می‌داند که به شیوه دموکراسی اداره می‌شود. بنابراین آموزش برای دیویی در جوامع دموکراتیک، صرفاً کسب اطلاعات و آموختن مهارت‌ها نیست. دموکراسی مدرن به یک نظام آموزشی نیاز دارد که فراتر از اطلاعات گام برمی‌دارد و آن فراتر از کسب و یادگیری مهارت‌هاست (Shook, 2014, p 31).

از نظر دیویی، آموزش و پرورشی که تنها به انتقال دانش به افراد جامعه اکتفا می‌کند، نمی‌تواند پاسخگوی انتظارات در جامعه دموکراتیک باشد. آموزش مورد نظر جان دیویی ضرورتاً باید به بلوغ فکری در فرد فرد جامعه منتهی شود، بلوغی که هم احساس مسئولیت را در افراد جامعه به دنبال داشته باشد و هم مشارکت آنان در تصمیم‌های کلان یک گروه را از طریق احساس مسئولیت و تجربیات مشترک ممکن کند. دموکراسی باید به عنوان مجموعه‌ای پیچیده از مناسبات و تعاملات تصور شود که هر فرد را از کیفیت بالایی از تجربیات مشترک برخوردار سازد (Pappas, 2008, p 220).

«پرورش کامل وقتی عملی می‌شود که هر شخص به سهم خود در تنظیم هدف و خطی‌مشی دسته‌های اجتماعی که خود عضو آنهاست احساس مسئولیت کند. این امر

اهمیت دموکراسی را تأیید می‌نماید.... دموکراسی فقط عنوانی است برای بیان این حقیقت که انسان وقتی رو به کمال می‌گذارد که قوای او در اداره اموری که بین افراد جامعه مشترکند (اموری که برای نیل به آنها افراد به صورت دسته در می‌آیند و خانواده، صنعت، شرکت، دولت، کلیسا، جمعیت‌های علمی و غیره تشکیل می‌دهند) به فعالیت افتد» (دیویی، ۱۹۵۸، ص ۱۰۷).

۳. پیوند عقل و تجربه در شیوه حل مسأله و تفکر انتقادی

مقصود جان دیویی از تأکید بر تجربه در آموزشگاه و مدارس، شیوه‌ای از تفکر تحت عنوان حل مسأله است که در سایه تجربه هنگام آموزش حاصل می‌شود. تجربه مورد بحث دیویی به نوعی مهارت اندیشیدن است که به «تفکر انتقادی» (Critical Thinking) راه می‌برد. در فلسفه جان دیویی تفکر انتقادی و حل مسأله ماهیتاً یک چیز هستند و هر دو از انواع تفکر محسوب می‌شوند. به عبارتی آنچه جان دیویی در بیان شیوه حل مسأله یاد می‌کند، به تفکر انتقادی منجر می‌شود. گویی دیویی به گونه‌ای قائل به تعلیق حکم در باب مسائل پیش از اقدام به حل آن است. لذا صدور حکم (که مطلق نیست و در شرایط مختلف، متفاوت است) پس از واکاوی و بررسی جامع موضوع انجام می‌گیرد. جان دیویی در چگونه می‌اندیشیم (How we think) تعریف خویش از تفکر انتقادی را اینگونه بیان می‌کند:

«ذات (Essence) تفکر انتقادی تعلیق حکم و داوری (Judgment) است و ماهیت اصلی این تعلیق، تحقیق برای تعیین ماهیت مسأله، قبل از اقدام به تلاش برای حل آن است. این، بیش از هر چیز دیگری، استنتاج محض را به اثبات نتیجه استنتاج آزمایش شده (Tested Inference) تبدیل می‌کند» (Dewey, 1910, p 74).

به تعبیری می‌توان بر مبنای تعریف دیویی از تفکر انتقادی، این نوع تفکر را تفکری فلسفی دانست که آموزشگاه‌ها این امکان را برای تک تک افراد جامعه فراهم خواهند کرد تا پس از مجهز شدن به تفکر انتقادی، در جامعه دموکراتیک با چالش‌ها و موانع متعدد در حوزه عمل مواجه شوند. از نظر دیویی تفکر انتقادی، تفکری منطقی است و یکی از شیوه‌هایی که در آموزشگاه‌ها (به عنوان مقدمه‌ای پیش از ورود به جامعه)

می‌تواند جهت نیل به تفکر انتقادی و ایجاد مهارت حل مسأله در افراد، به کار گرفته شود، ایجاد حس پرسشگری و کنجکاوی در افراد است. آموزگار پیشرو دانش‌آموزان خود را به سوی تبلور و بسط نوآوری‌های متفکرانه به چالش می‌کشد. این ذات تفکر انتقادی است و این عادت‌های ذهنی است که به دانش‌آموز(بعدا برای تبدیل شدن به یک شهروند دموکراتیک (Democratic Citizen) برای حرکت در یک موقعیت کاملاً پیچیده و دنیای پویای هوشمند مجوز می‌دهد (Anderson, 2014, p 67).

این معنی که در آموزشگاه‌های جامعه مورد نظر دیویی هدف قرار می‌گیرد، در جامعه هم جریان خواهد داشت. از نظر دیویی قلب دموکراسی و تضمین نهایی (Final Guarantee) آن در اجتماعات آزاد (Free Gatherings)، مباحثه و گفت‌وگوی اعضای جامعه دموکراتیک با عقاید مختلف است (Dewey, 1968, p 225). به این ترتیب تفکر در نظر دیویی، دیگر در چارچوب نظر باقی نمی‌ماند و فراتر از آن در حیطة عمل نمود پیدا می‌کند.

در نظر دیویی تفکر پنج مرحله اصلی دارد. در مرحله اول، انسان در مسیر عمل و تجربه قرار می‌گیرد و در مرحله دوم در این مسیر با مسأله‌ای مواجه می‌شود. جمع‌آوری اطلاعاتی که مربوط به این مسأله است و فرد به جمع‌آوری و طبقه‌بندی آن می‌پردازد؛ مرحله سوم را تشکیل می‌دهد. در مرحله چهارم به مدد اطلاعات جمع‌آوری شده، راه حل متناسب با مسأله مورد نظر پیدا می‌شود و در مرحله پنجم و آخر، فرد دوباره به مسیر عمل و تجربه قدم می‌گذارد. دیویی که این شیوه را در کلاس‌های خویش هم به اجرا می‌گذاشت، از روش حل مسأله به دنبال مقصودی اجتماعی است و هر فرد که در محیط آموزشی این شیوه را فراگرفته باشد و آن را مورد آزمون و خطا قرار دهد، در جامعه و در مواجهه با مسائل جاری زندگی و موانع اجتماعی، از این شیوه بهره خواهد برد.

مدرسه به عنوان یک دموکراسی اولیه (Embryonic Democracy) برای آموزش کافی به جوانان، باید دانش‌آموزان خود را با چالش‌هایی (Challenges) مواجه کند که راه‌حل‌های ساده‌ای ندارد (Anderson, 2014, p 71).

دموکراسی و به تعبیر دیویی «جامعه دموکراتیک»، هدف تعلیم و تربیت است. هدفی که جان دیویی از حل مسأله و تفکر انتقادی در نظر دارد، در بستر جامعه معنا پیدا خواهد کرد. نکته با اهمیت از نظر دیویی برای یک جامعهٔ دموکراتیک، آموزش و بهبود شیوهٔ حل مسأله که تمامی افراد جامعه به آن نیاز دارند، به آموزشگاه و مدارس و حتی دانشگاه‌ها محدود نمی‌شود، بلکه این جریانی مادام‌العمر تلقی خواهد شد. «تمام بزرگسالان به آموزش مادام‌العمر نیاز دارند، چون نیاز به بهبود حل مسأله هرگز به پایان نمی‌رسد» (shook, 2014, p 30).

۴. تربیت اخلاقی، جامعه و عمل

اصول اخلاقی دیویی، همان‌گونه که با نگاهی کلی به فلسفهٔ وی و تاکید او بر ابزارانگاری و پراگماتیسم انتظار می‌رود؛ مرتبط با تجربه و حاصل ارتباط با موقعیت‌های پیش رو است و در فلسفهٔ اخلاق او ایده‌آل‌های مطلق جا ندارد، اما از آنجا که مقولهٔ اخلاق موضوع این نوشتار نیست، تنها به «تربیت اخلاقی» از نظر دیویی، که با بحث آموزش و جامعه مرتبط است، اشاره می‌شود. دیویی در *اخلاق و شخصیت*، اخلاق را دارای جنبه اجتماعی می‌داند و استدلال می‌کند از آنجا که اخلاق از روابط افراد نسبت به یکدیگر و نتایج فعالیت‌های متقابل آنان نشأت می‌گیرد، باید آن را اجتماعی دانست. از نظر دیویی روابط متقابل اجتماعی در اخلاق تأثیرگذار است و به همین دلیل باید روابط اجتماعی را عاقلانه و از روی آگاهی تنظیم کرد (Dewey, 1930, p 316). با همین استدلال است که او تمام مناسباتی را که اعضای جامعه با یکدیگر دارند، موضوع علم اخلاق می‌داند. او در *دموکراسی و آموزش و پرورش*، امر اخلاقی و اجتماعی را امری واحد تلقی می‌کند. چون معتقد است آنچه با عنوان فضیلت (Virtu) می‌شناسیم، اموری مانند درستکاری، خویشن‌داری و امثال آن، فی‌نفسه فاقد ارزش (Value) هستند و با توجه به نقشی که در زندگی اجتماعی دارند، دارای ارزش خواهند شد. به همین دلیل است که در اخلاق دیویی فرد خوب بودن کافی نیست و باید عضو اجتماعی (Social Member) خوبی بود (Dewey, 2001, pp 364-368).

دیویی تأکید دارد دانشی که از دروس آموزشی مورد نظر در جامعه دموکراتیک نشأت می‌گیرد، باید به گونه‌ای باشد که در «شخصیت» افراد نمود پیدا کند و فقط در این صورت است که تعلیم و تربیت، نتیجه اخلاقی به همراه خواهد داشت. ایجاد عادات و انگیزه‌های اخلاقی مناسب از نظر دیویی مستلزم شناختن عادات و انگیزه هاست. لذا در این زمینه هم مانند دیگر حوزه‌های فلسفه دیویی، تأکید بر «عمل» است و باید دانش را در آموزشگاه به مصادیق عملی آن مرتبط کرد.

نکته دیگری که دیویی در بحث تربیت اخلاقی ذکر می‌کند، عدم پذیرش شیوه‌هایی است که بنا را در آموزش اخلاقی بر تقلید می‌گذارد. دیویی همان‌گونه که «موضوع تربیت اخلاقی را وابسته به موضوع معرفت می‌داند» (دیویی، ۱۹۶۲، ص ۲۳۷)، معتقد است کسب دانش در زمینه اخلاق باید با معرفتی که از تجربه شخصی افراد به دست می‌آید، مرتبط شود تا در سلوک فرد قرار بگیرد و از مفاهیمی که به صورت تقلید توسط دانش‌آموزان تکرار می‌شود، گریزان است.

دیویی پژوهش اخلاقی را بخشی از پژوهش تجربی می‌داند که با موقعیت‌های اجتماعی مرتبط است. قضاوت‌ها، اعمال فردی درباره یک زمینه کیفی خاص و منحصر به فرد هستند که در ارتباط با تامل اخلاقی (Moral Deliberation) پدید می‌آید. این تامل اخلاقی در یک فرآیند تجربی و اجتماعی (Experimental And Social Process) شکل می‌گیرد. بنابراین نمی‌توان قضاوت‌های اخلاقی را حاصل استدلال‌ها و سلسله گزاره‌هایی دانست که صرفاً در ذهن جا دارد (Pappas, 2008, p 302).

تجربه و عمل در تربیت دیویی که بناست فرد را برای حضور فعال در جامعه دموکراتیک آماده کند، ضروری است. بنابراین دروسی تحت عنوان «درس اخلاق» که در آموزش سنتی تدریس می‌شود و عاری از تجربه و عمل است، مورد انتقاد دیویی قرار می‌گیرد: «درس اخلاق درسی است که کودکان را با آرای اخلاقی دیگران آشنا می‌کند، و چنین درسی نمی‌تواند تأثیر قابلی در سلوک کودکان گذارد. دانستن نظریاتی که دیگران درباره فضیلت و رذیلت آورده‌اند، مانند دانستن نام کوه‌های آسیا ارتباط نزدیکی با اخلاق و رفتار کودکان ندارد، و فقط باعث می‌شود که کودکان عقاید اخلاقی دیگران را تا اندازه‌ای فرا گیرند و برده‌وار سرمشق خود سازند و به عدم استقلال و اتکای کورکورانه عادت

کنند. بدیهی است که چنین عاداتی در خور جامعه‌ای است که اکثریت آن دست‌نشانده اقلیتی هستند و باید کورکورانه به اوامر دیگران تمکین کنند. جامعه‌ی دموکراتیک چنین عاداتی را نمی‌پسندند» (دیویی، ۱۹۶۲، ص ۲۳۶-۲۳۵).

خیر اخلاقی در جامعه‌ی دموکراتیک، که از طریق آموزش اخلاق سنتی نمی‌توان به آن دست یافت، رشد است. در جامعه مورد نظر دیویی، تمامی افراد جامعه امکان «رشد» خواهند داشت و این امکان از طریق آموزش و پرورش صحیح برای فرد فرد جامعه محقق خواهد شد. اگر در فلسفه اخلاق سنتی، از خیر به عنوان غایت یاد می‌شود، برای دیویی «خیر» همان «رشد» (growth) است. دیویی رشد را که به واسطه آموزش تحقق می‌یابد، تنها غایت اخلاقی می‌داند و به طور مشخص چنین معنایی در دموکراسی مورد بحث او اجازه تحقق می‌یابد. او در بنیاد نو در فلسفه، زندگی را تا جایی که با رشد همراه باشد، اخلاقی می‌داند و دموکراسی را در معنایی اخلاقی، آزمون همه نهادهای سیاسی یک جامعه به منظور رشد همه جانبه مردم عنوان می‌کند (Dewey, 2004, p 186).

رشد در نظر دیویی در پایان یک عمل حاصل می‌شود، لذا مطابق اخلاق دیویی، کمال، دیگر هدف نهایی زندگی تلقی نمی‌شود، بلکه حرکت به سوی کامل شدن است که «هدف» قرار می‌گیرد. حرکت به سوی کامل شدن، پایانی ندارد، درست مانند آموزش و پرورش که محدود به هیچ مقطعی نیست و نمی‌توان پایانی برای آن برای افراد در جامعه دموکراتیک متصور شد. چون مسائل موجود در جامعه سرانجام و پایانی ندارند.

۵. دموکراسی، شیوه‌ای از زندگی: زندگی اجتماعی

هرچند دموکراسی، سابقه‌ای به اندازه تاریخ فلسفه دارد، اما با توضیحاتی که در این مقاله در خصوص دیدگاه دیویی در زمینه جامعه‌ی دموکراتیک ارائه شد؛ اینک می‌توان به بیان خاص وی از دموکراسی پرداخت و با تلقی او از «دموکراسی به مثابه شیوه‌ای از زندگی»، همدل شد. دموکراسی یعنی حاکمیت توسط مردم، به جای حکومت یک شخص یا یک گروه خاص (Special Person or Group). در این نظام سیاسی، همه به طور بالفعل (Actually) یا بالقوه (Potentially) در تصمیم‌گیری دخیل هستند و قدرت برابر دارند.

دموکراسی به یک تعبیر، به این معنی است که همه مردم باید در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت داشته باشند (Craig, 2005, p 165).

آنچه در این تعریف سنتی از دموکراسی مورد تأکید قرار می‌گیرد، این است که مردم در جامعه‌ای که به شیوه دموکراسی اداره می‌شود، در قدرت دولتمردان تأثیرگذارند و به عبارتی هر نظام سیاسی که در آن، اراده ملت منشأ قدرت دولتمردان باشد؛ نظام دموکراسی تلقی می‌شود. اما به طور حتم مفاهیمی که در گرایش‌های فکری متنوع از دموکراسی مورد بحث است، تفاوت‌هایی دارد. آن‌طور که جان دیویی خود به مقصود خویش از دموکراسی اشاره می‌کند، آن را به مثابه شیوه‌ای برای زندگی می‌داند، اما در این شیوه زندگی، مولفه‌هایی وجود دارد که باید در جامعه دموکراتیک فراهم باشد، وگرنه دموکراسی مورد بحث با دموکراسی حقیقی از نظر او فاصله زیادی خواهد داشت. به عبارتی او در دموکراسی مورد اشاره خویش به دنبال نظام واحد هماهنگی است که با حضور تمامی افراد جامعه از طریق آموزش محقق می‌شود. او مسئولیت دموکراسی را خلق آزادانه‌تر تجربه بشری به نحوی که همه در آن شریک باشند، می‌داند (Dewey, 1968, pp 221-228).

دموکراسی برای دیویی ظرفی است متشکل از افراد جامعه که به واسطه آموزش، تجربه و با مدد از شیوه حل مسأله و تفکر انتقادی به خرد اجتماعی نایل شده‌اند. جامعه در چنین شرایطی به واسطه آموزش – که هر نهاد اجتماعی از نظر دیویی نهادی آموزشی است – امکان رشد را برای تمامی عناصر جامعه فراهم می‌آورد و گویی جامعه – به عنوان محیطی در حال تغییر دائمی – امکان تجربه را برای افراد تا پایان زندگی فراهم آورده که این یعنی سازگاری انسان با محیط.

تفاوت دیدگاه دیویی با دیگر متفکران آموزش و پرورش در زمینه ضرورت آموزش همگانی هم در همین نکته و با توجه به رویکرد وی به جامعه دموکراتیک معنا پیدا می‌کند. دیویی با تأثیری که از افکار پراگماتیستی دارد، در عمل به دنبال مشارکت فرد فرد جامعه در جهت نیل به اهداف مشترک جامعه است و آموزش را ابزار مناسبی برای تحقق این آرمان می‌داند.

«به وضوح، کلمه دموکراسی توسط دیویی به معنای بسیار وسیع‌تری نسبت به مجموعه‌ای از نهادها و ضابطه‌های سیاسی اشاره دارد... ترتیبات سیاسی مشخص فقط یک بخش از طرحی جامع‌تر است. کلمه دموکراسی بر دخالت فعال کل مردم در دستیابی به هدف اجتماع (the Goal of Community) دلالت دارد» (Ryn, 2001, p 17).

پس در دموکراسی مورد بحث دیویی تمامی افراد جامعه به مدد آموزش مورد نظر وی مشارکت خواهند داشت. نتیجه چنین فرآیندی، گونه‌ای خرد اجتماعی خواهد بود که به واسطه تفکر انتقادی و مهارت حل مسأله در عناصر جامعه شکل گرفته و از آن تحت عنوان خرد اجتماعی دموکراتیک یاد می‌شود. دموکراسی تنها یک نوع زندگی اجتماعی در بین سایر صور زندگی اجتماعی نیست، بلکه پیش‌شرط کاربرد عقل در حل مسائل اجتماعی است (Putnam, 1992, p 180).

دیویی دموکراسی را پیش شرط کاربرد عقل اجتماعی در حل مسائل اجتماعی می‌داند، به عبارتی دموکراسی را سوای نقش سیاسی آن به آموزش و مهارت تفکر که در حل مسأله نمود پیدا می‌کند، پیوند زده است. خرد اجتماعی دموکراتیک دیویی مقابل عقل فردی است. اما عقل فردی را به عنوان مقدمه‌ای ضروری درون خود جای داده است، خرد اجتماعی دموکراتیک غایت اخلاقی دیویی را هم در بر دارد، یعنی نه تنها امکان رشد تک تک افراد جامعه را محقق کرده است، بلکه جامعه را به مدد همان خرد اجتماعی دموکراتیک به سمت و سوی پیش می‌برد که امکان حل چالش‌های پیش رو را دارد. از سویی دیگر اعضای جامعه به واسطه تفکر انتقادی و تعلیق حکم، سازگاری بیشتری با یکدیگر و جامعه خواهند داشت و تجارب و اهداف مشترک، امکان پیوستگی اجتماعی را فراهم خواهد آورد. در چنین جامعه‌ای تفاوت سلیق، دیدگاه‌ها و اختلافات اقتصادی، به دغدغه‌ای حل نشدنی منجر نخواهد شد. زیرا فرآیند مادام‌العمر آموزش آمادگی لازم برای حل این اختلافات را دارد.

«دموکراسی از طرفی بر دامنه اشتراک منافع مردم و روابط اجتماعی افزوده و از طرفی زمینه برخی اختلافات اقتصادی را هموار کرده، ... آموزش و پرورش وسیله رفع این تضاد است» (دیویی، ۱۹۶۲، ص ۷۶).

بنابراین از نظر دیویی آموزش در جامعهٔ دموکراتیک، باعث پیوستگی افراد جامعه با یکدیگر می‌شود و این همان عاملی است که با زندگی اجتماعی گره خورده است (Dewey, 2001, p 6).

از نظر دیویی، دموکراسی عمدتاً یک آرمان اجتماعی (Social Idea) است و پیوستگی اجتماعی اعضای جامعه می‌تواند در سبک زندگی مردم و شاخصه‌هایی همچون مذاکره و گفت‌وگوی سالم - با وجود اختلاف در عقاید، باورها و سلیق و متقاعدسازی (Persuasion) در پرتو تفکر انتقادی نمود داشته باشد (Paringer, 1990, p 34). در چنین شرایطی بخشی از مشکلات از طریق مذاکره، گفت‌وگو و عقل اجتماعی به صورت دموکراتیک حل می‌شود (Pappas, 2008, pp 218-219).

نتیجه

با توجه به آنچه در مقالهٔ حاضر آمد، جان دیویی که منتقد فلسفه‌های پیشین و ثنویت‌های موجود در تاریخ تفکر است، معتقد است فلسفه باید به گونه‌ای از نو بنیاد شود که ضمن حذف ثنویت‌ها و پیوند میان نظر و عمل، در حل مسائل انسان در زندگی و تعارض‌های اجتماعی موثر باشد. او از یکسو با تأکید بر ابزارانگاری؛ فکر و اندیشه را ابزاری در خدمت زندگی تلقی می‌کند و از سوی دیگر تحت تأثیر پراگماتیسم به دنبال تحقق اهداف عملی فلسفه در زندگی است.

دیویی در فلسفه سیاسی خود دموکراسی را شایسته‌ترین نوع زمامداری می‌داند، اما تأکید می‌کند دموکراسی که پیش‌شرط کاربرد عقل در مسائل اجتماعی است، بیش از آنکه یک شیوه سیاسی باشد، شیوه‌ای برای زندگی است.

آنچه اعضای جامعه را برای زندگی در جامعهٔ دموکراتیک آماده می‌سازد؛ آموزش است. آموزش مورد نظر دیویی، امکان مشارکت همه‌جانبهٔ اعضای جامعه را در تصمیم‌های کلان و همچنین تعامل اعضا با یکدیگر را میسر می‌سازد.

آموزش در این تعریف دیگر در حیطهٔ نظر باقی نمی‌ماند و فرد را برای زندگی اجتماعی و عرصه عمل مهیا ساخته است. از نظر دیویی آموزش به معنای انتقال گزاره‌های نظری، مفاهیم و اطلاعات از سوی آموزگاران به مخاطبان نیست، بلکه باید تلاشی در جهت

پرورش اعضای جامعه باشد، به نحوی که با اتکا بر اندیشه خویش در حل مسائل پیش رو توفیق یابند، این امر در نهایت به رشد فرد و جامعه منجر می‌شود. به عقیدهٔ دیویی، شرط ضروری جهت تحقق دموکراسی، رشد تک تک افراد جامعه و شکل‌گیری توانایی صحیح اندیشیدن در آن‌هاست. دیویی دموکراسی را پایبند بودن به این عقیده می‌داند که ملاک نهایی کلیه تشکیلات سیاسی، تأثیر ایجابی آن در رشد افراد جامعه است. در فلسفهٔ اخلاق دیویی هم این رشد است که به عنوان غایت اخلاقی در نظر گرفته می‌شود و بستر تحقق آن جامعه است.

دیویی معتقد است دانشی که از دروس آموزشی مورد نظر در جامعهٔ دموکراتیک نشأت می‌گیرد، باید به گونه‌ای باشد که در شخصیت افراد نمود پیدا کند. بنابراین توانایی اندیشیدن و به‌کارگیری تفکر انتقادی و حل مسأله در پرتو مشارکت افراد در تصمیم‌های جامعه جهت تحقق اهداف مشترک، در مدارس و آموزشگاه‌هایی که فضایی شبیه جامعه دارند، محور قرار می‌گیرد و پس از آن اعضای جامعه به واسطهٔ زندگی اجتماعی، به طور مستمر در حال آموختن و رویارویی با پیوستگی علم و عمل هستند. پیوند عمل و اندیشه در سیر آموزش، اعضای جامعه را به بلوغی فکری و دستیابی به عقل اجتماعی رهنمون می‌سازد که غایت دیویی از ایفای نقش فلسفه در زندگی و اصلاح شرایط موجود است.

از نظر دیویی، آموزش محدود به مدارس، آموزشگاه و دانشگاه نیست و امری است جاری در تمام عمر انسان و از همین رو طبق نظر دیویی تمامی نهادهای اجتماعی، نهادی آموزشی محسوب می‌شوند. فرد در جامعه و در مواجهه با چالش‌های پیش رو تلاش می‌کند به واسطهٔ روش حل مسأله بر چالش‌ها چیره شود، نه آنکه از موانع حل نشده گذر کند. بنابراین مشکلات فرد و جامعه بدون راه‌حل باقی نمی‌ماند.

کوتاه سخن، پیوستگی اجتماعی که به واسطهٔ عقل اجتماعی در جامعه مورد نظر دیویی محقق شده است، کمال مطلوب جامعهٔ دموکراتیک است. این معنی به واسطهٔ ارتباط اعضای جامعه با یکدیگر در سبک زندگی آنان نمود دارد. از نظر دیویی، دموکراسی به عنوان یک آرمان اجتماعی در سبک زندگی افراد در جامعه‌ای نمایان خواهد شد که اعضای آن برغم وجود تفاوت‌ها و اختلاف سلیقه و عقاید، در مذاکرات و متقاعدسازی

یکدیگر با سعه صدر برخورد خواهند کرد. یکی از مقدماتی که نه تنها برای حل مسائل و مشکلات پیش رو که برای صلح داخلی جوامع نیز ضرورت دارد.

مشارکت نویسندگان

این مقاله برآمده از رساله دکتری در حال تدوین است و حاصل نظر جمعی نویسندگان مقاله است.

تشکر و قدردانی

این تحقیق، حمایت مالی هیچ موسسه و نهادی را نداشته است. از دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال که زمینه را برای انجام چنین تحقیقاتی آماده کرده است، تشکر می‌شود.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

منابع و مآخذ

- Aboosaeidi S. [Translation of *Reconstruction in philosophy*]. Dewey J (Author). Tehran: Eghbal publishing; 1958. Persian.
- Anderson J. *The imperative of critical thinking in Dewey's world view*. Studies in Education. 2014, 1(1): 67-71
- Arianpour A. [Translation of *Democracy and education*]. Dewey J (Author). Tehran: Bookstore with Franklin publishing; 1962. Persian.
- Arianpour A. [Translation of *Schools of tomorrow*]. Dewey J (Author). Tehran: Eghbal publishing; 1946. Persian.
- Bacon M. *pragmatism*. Cambridge: Polity press; 2012.
- Bunnin N, Yu J. *The Blackwell dictionary of western philosophy*. Malden: Blackwell publishing; 2004.
- Craig E. *The shorter Routledge encyclopedia of philosophy*. London and New York: Routledge; 2005.

- Dewey J. *Creative Democracy*, Sidney Ranter Secretary Conference on Methods in Philosophy and Science, *The Philosophy of the common Man*, New York: American education press; 1968. P. 220-228.
- _____ *Democracy and education*, Pennsylvania: A penn state electronic classics series publication; 2001.
- _____ *How we think*. Chicago: D.C. health & co publishers; 1910.
- _____ *Human nature and conduct*. New York: modern library; 1930.
- _____ *Reconstruction in philosophy*, Dover: Dover publications; 2004.
- Garrison J, Neubert S, Reich k. *John Dewey's philosophy of education*, New York: palgrave Macmillan; 2012.
- Hamedani M. [Translation of *Human nature and conduct*]. Dewey J (Author). Tehran: Safi Alishah publishing; 1955. Persian.
- Katz M, Verducci S, Biesta G. *Education, Democracy, and The moral life*, New York: Springer; 2008.
- Mirhoseini A. [Translation of *Experience and education*]. Dewey J (Author). Tehran: Book Translation and Publishing Center; 1990. Persian.
- Naghibzadeh A. *philosophy of education*. Tehran: Tahoori; 2017. Persian.
- Pappas G. *John Dewey's ethics democracy as experience*, Bloomington and Indianapolis: Indiana university press; 2008.
- Paringer W. *John Dewey and the paradox of liberal reform*, New York: state university of New York press; 1990.
- Petras J. *John Dewey and the rise of interactionism in American social theory*. *The history of the behavioral sciences*. 1968; 4(1): 18-27.
- Putnam H. *Renewing philosophy*, Cambridge: Harvard university press; 1992.
- Putnam H, Putnam R. *Pragmatism as a way of life*, Cambridge: The Belknap press of Harvard university press, 2017.
- Ryn C. *Democracy and the ethical life (a philosophy of politics and community)*, Washington D.C: The catholic university of America press; 2001.
- Shook J. *Dewey's social philosophy democracy as education*, New York: Palgrave Macmillan; 2014.

معرفی نویسندگان

الهه عبداللهی دانشجوی دکتری فلسفهٔ دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال است. مدرک کارشناسی ارشد خود در رشتهٔ فلسفه را سال ۱۳۹۳ از دانشگاه آزاد اسلامی واحد

تهران شمال و مدرک کارشناسی فلسفه را سال ۱۳۸۸ از دانشگاه علامه طباطبایی اخذ کرده است. حوزه مطالعاتی مورد علاقه او فلسفه است و دروس مختلفی همچون اصول و فلسفه آموزش و پرورش، فلسفه ذهن، مکاتب فلسفی و آرای تربیتی، تربیت اخلاقی و ... را در سطوح کارشناسی دانشگاه تدریس کرده است.

Abdollahi E. ph.D. student, Islamic Azad University Tehran North Branch, Iran

✉ elaheh.63.a@gmail.com

علی مرادخانی دانشیار گروه فلسفه و فلسفه هنر دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال است. ایشان مدرک کارشناسی فلسفه را سال ۱۳۷۱ از دانشگاه شهید بهشتی، کارشناسی ارشد فلسفه را سال ۱۳۷۳ از دانشگاه تهران و مدرک دکتری فلسفه را در سال ۱۳۷۹ از دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات اخذ کرده‌اند. از ایشان دو کتاب با عناوین «هگل و فلسفه مدرن» و «پایان تاریخ در نظر فلاسفه مدرن و پست‌مدرن» و بیش از ۶۰ مقاله علمی پژوهشی به چاپ رسیده است.

Moradkhani A. Associate Professor of Department of Philosophy, Islamic Azad University Tehran North Branch, Iran

✉ dr.moradkhani@yahoo.com

فاطمه احمدبیگی استادیار و مدیر گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال است. ایشان مدرک کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی گرایش برنامه‌ریزی آموزشی را سال ۱۳۷۲ از دانشگاه تهران و مدرک دکتری رشته فلسفه تعلیم و تربیت را سال ۱۳۹۷ از دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات اخذ کرده‌اند. حوزه مطالعات تخصصی ایشان، کلیه دروس مرتبط با موضوع تعلیم و تربیت بوده و تاکنون مقالات متعددی در این زمینه از

ایشان در نشریات علمی معتبر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به چاپ رسیده است. ترجمه کتاب «شناخت در آموزش» توسط ایشان صورت پذیرفته است.

Ahmadbeigi F. Assistant Professor of Department of educational science, Islamic Azad University Tehran North Branch

✉ fahmadbeigi@yahoo.com

How to cite this paper:

Elaheh Abdollahi, Ali Moradkhani, Fatemeh Ahmadbeigi (2023). The Link between Theory and Practice in Democratic Society (According to John Dewey). *Journal of Ontological Researches*, 12 (23), 111-139. Persian.

DOR: 20.1001.1.23453761.1402.12.23.5.3

DOI: 10.22061/orj.2023.1917

URL: https://orj.sru.ac.ir/article_1917.html

Copyrights for this article are retained by the author(s) with publishing rights granted to SRU Press. The content of this article is subject to the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY-NC 4.0) License. For more information, please visit <https://www.creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>.